

RAQAMLI TA’LIM MUHITIDA BO’LAJAK PEDAGOGLARNING MULOQOT MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHGA KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV

Tuymanova Inobat Fozilovna

Toshkent iqtisodiyot va pedagogika universiteti

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23556397>

Annotatsiya: *Mazkur tezisda raqamli ta’lim muhitida bo’lajak pedagoglarning muloqot madaniyatini shakllantirishning kompetensiyaviy asoslari, pedagogik imkoniyatlari va metodik shart-sharoitlari tahlil qilingan. Raqamli kommunikatsiya jarayonida kasbiy muloqot kompetensiyasi, axborot almashish madaniyati, kommunikativ etika hamda refleksiv faoliyatning o’zaro aloqadorligi ilmiy jihatdan yoritilgan. Tadqiqotda nazariy tahlil, qiyosiy o’rganish, tizimlashtirish va pedagogik modellashtirish metodlaridan foydalanilgan. Kompetensiyaviy yondashuv asosida raqamli muloqot madaniyatining tarkibiy komponentlari, ularni rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik mexanizmlar va baholash mezonlari aniqlashtirilgan. Shuningdek, elektron yozishmalar, virtual hamkorlik va Pen Pals kabi xalqaro kommunikativ loyihalarning bo’lajak o’qituvchilar kasbiy tayyorgarligidagi didaktik imkoniyatlari asoslangan. Olingan nazariy natijalar pedagogik ta’lim jarayonida raqamli muloqot kompetensiyasini rivojlantirishga yo’naltirilgan metodik faoliyatni takomillashtirish uchun xizmat qiladi.*

Kalit so’zlar: *raqamli ta’lim muhiti, bo’lajak pedagog, muloqot madaniyati, kompetensiyaviy yondashuv, kommunikativ kompetensiya, raqamli savodxonlik, pedagogik texnologiya, virtual hamkorlik, kommunikativ etika, Pen Pals.*

Abstract: *This thesis analyzes the competency-based foundations, pedagogical potential, and methodological conditions for developing communication culture among pre-service teachers in a digital learning*

environment. It scientifically examines the interrelationship between professional communication competence, information-sharing culture, communicative ethics, and reflective practice in digital communication processes. The study employs theoretical analysis, comparative study, systematization, and pedagogical modeling. Based on the competency-based approach, the structural components of digital communication culture, pedagogical mechanisms for their development, and assessment criteria are identified and clarified. Furthermore, the didactic potential of electronic correspondence, virtual collaboration, and international communication projects such as Pen Pals in the professional training of pre-service teachers is substantiated. The theoretical findings can contribute to improving methodological practices aimed at developing digital communication competence within pedagogical education.

Keywords: *digital learning environment, pre-service teacher, communication culture, competency-based approach, communicative competence, digital literacy, pedagogical technology, virtual collaboration, communicative ethics, Pen Pals.*

Zamonaviy ta'lim tizimining raqamli transformatsiyasi pedagoglarning kasbiy tayyorgarligiga qo'yiladigan talablarni sezilarli darajada o'zgartirmoqda. Elektron ta'lim platformalari, videokonferensiyalar, virtual auditoriyalar va raqamli hamkorlik vositalarining keng qo'llanilishi pedagogik muloqotning yangi shakllarini yuzaga keltirmoqda. Bunday sharoitda bo'lajak o'qituvchilarning nafaqat axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmalarini, balki raqamli muhitda samarali, axloqiy va maqsadga yo'naltirilgan muloqot o'rnatish kompetensiyasini ham rivojlantirish dolzarb hisoblanadi.

Raqamli muloqot madaniyati shaxsning elektron kommunikatsiya jarayonida axborotni to'g'ri ifodalashi, suhbatdosh pozitsiyasini anglay olishi, kommunikativ vaziyatga mos munosabat bildirishi hamda kasbiy etika talablariga rioya etishini ifodalovchi integrativ xususiyatdir. Mazkur madaniyat texnologik savodxonlik bilan

cheklanmay, ijtimoiy mas'uliyat, emotsional barqarorlik va hamkorlikka tayyorlikni ham qamrab oladi.

C. Redecker tomonidan ishlab chiqilgan DigCompEdu konsepsiyasida pedagoglarning raqamli kompetensiyasi kasbiy hamkorlik, o'qitish faoliyati, baholash va ta'lim oluvchilarning raqamli imkoniyatlarini rivojlantirish bilan uzviy bog'liq holda talqin etiladi [1]. Shu sababli kompetensiyaviy yondashuv raqamli kommunikatsiyani alohida texnik ko'nikma emas, balki pedagogik faoliyatning muhim kasbiy tarkibiy qismi sifatida o'rganish imkonini beradi.

Tadqiqotning maqsadi raqamli ta'lim muhitida bo'lajak pedagoglarning muloqot madaniyatini shakllantirishga kompetensiyaviy yondashuvning nazariy-metodik asoslarini aniqlashdan iborat.

Tadqiqotning metodologik asosini kompetensiyaviy, kommunikativ-faoliyatli, shaxsga yo'naltirilgan va refleksiv yondashuvlar tashkil etadi. Tadqiqot jarayonida raqamli pedagogika, kommunikativ kompetensiya, virtual ta'lim va pedagogik muloqotga oid ilmiy manbalar nazariy jihatdan o'rganildi.

Asosiy tadqiqot metodlari sifatida ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, qiyoslash, umumlashtirish, tizimlashtirish hamda pedagogik modellashtirishdan foydalanildi. Mazkur metodlar orqali raqamli muloqot madaniyatining tarkibiy tuzilishi, rivojlanish omillari va ta'lim jarayonidagi funksional vazifalari aniqlashtirildi.

Metodologik tahlilda Yevropa Komissiyasining DigCompEdu modeli, Yevropa Kengashining CEFR Companion Volume hujjati va Garrison, Anderson hamda Archer tomonidan ishlab chiqilgan Community of Inquiry konsepsiyasiga tayanildi [1–3]. Ushbu yondashuvlar raqamli kommunikatsiyaning texnologik, ijtimoiy va pedagogik jihatlarini o'zaro bog'liqlikda o'rganishga xizmat qildi.

Tadqiqot nazariy xususiyatga ega bo'lib, unda eksperimental sinovlar yoki statistik o'lchovlar amalga oshirilmadi. Nazariy tahlillar bo'lajak pedagoglarning raqamli muloqot madaniyatini rivojlantirish kompetensiyaviy yondashuv asosida

tashkil etilganda kommunikativ faoliyatning mazmuni va kutilayotgan natijalarini aniq belgilash imkoniyati mavjudligini ko‘rsatdi.

Raqamli muloqot kompetensiyasining tarkibiy tuzilishida kognitiv, kommunikativ-faoliyatli, aksiologik va refleksiv komponentlar o‘zaro bog‘liq holda namoyon bo‘ladi. Kognitiv komponent raqamli kommunikatsiya qoidalari va axborot xavfsizligiga oid bilimlarni ifodalasa, kommunikativ-faoliyatli komponent elektron yozishmalarni tashkil etish, fikr almashish va virtual hamkorlikni amalga oshirish ko‘nikmalarini qamrab oladi.

Aksiologik komponent muloqot jarayonida hurmat, mas’uliyat, bag‘rikenglik va kasbiy odob me’yorlariga amal qilishni nazarda tutadi. Refleksiv komponent esa shaxsning o‘z kommunikativ faoliyatini tahlil qilishi, yo‘l qo‘yilgan kamchiliklarni aniqlashi va muloqot strategiyalarini takomillashtirish qobiliyatida ifodalanadi.

Kompetensiyaviy yondashuvning didaktik imkoniyatlari real kommunikativ vaziyatlarga asoslangan topshiriqlar orqali kengayadi. Jumladan, elektron xat yozish, onlayn munozaralarda qatnashish, virtual guruhlarda muammolarni muhokama qilish va xalqaro yozishmalarni tashkil etish bo‘lajak pedagoglarning amaliy kommunikativ tajribasini boyitishi mumkin.

Pen Pals loyihasi doirasidagi yozishmalar ushbu jarayonning istiqbolli vositalaridan biri sifatida qaraladi. Bunday faoliyatda talabalar turli madaniy muhit vakillari bilan muloqotga kirishib, fikrlarini tushunarli ifodalash, suhbatdosh munosabatini hisobga olish va yozma kommunikatsiya me’yorlarini amalda qo‘llash imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Raqamli muloqot madaniyatini baholashda xabarlarining mazmuniy aniqligi, kommunikativ vaziyatga mosligi, etik me’yorlarga muvofiqligi, hamkorlikdagi faollik va refleksiv tahlil sifati muhim indikatorlar sifatida ajratildi.

Olingan nazariy natijalar raqamli muloqot madaniyatini shakllantirishda kompetensiyaviy yondashuvning asosiy ustunligi bilimlarni amaliy kommunikativ faoliyat bilan integratsiyalashda namoyon bo‘lishini ko‘rsatadi. Bo‘lajak pedagog

raqamli vositalardan foydalanishni bilishi bilan birga, muayyan vaziyatda qanday muloqot strategiyasini tanlashni ham anglab yetishi zarur.

Garrison, Anderson va Archerning Community of Inquiry modelida kognitiv, ijtimoiy va o'qituvchilik ishtirokining o'zaro uyg'unligi samarali elektron ta'lim tajribasining muhim sharti sifatida tavsiflanadi [3]. Bu qarash raqamli kommunikatsiyaning psixologik va pedagogik jihatlarini birgalikda rivojlantirish zarurligini asoslaydi.

CEFR Companion Volume hujjatida onlayn interaksiya va kommunikativ mediatsiyaga alohida e'tibor qaratilishi ham virtual muloqotni maqsadli o'quv faoliyatiga aylantirish imkoniyatlarini kengaytiradi [2]. Shu nuqtayi nazardan, oliy pedagogik ta'limda kommunikativ topshiriqlarni bosqichma-bosqich murakkablashtirish, talabalarga muntazam qayta aloqa taqdim etish va o'zaro baholash mexanizmlarini qo'llash maqsadga muvofiqdir. Biroq mazkur mexanizmlarning amaliy samaradorligi keyingi pedagogik tajriba-sinovlarda tekshirilishi lozim.

Raqamli ta'lim muhitida bo'lajak pedagoglarning muloqot madaniyatini shakllantirish kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishning muhim yo'nalishlaridan biridir. Kompetensiyaviy yondashuv raqamli kommunikatsiyaga oid bilim, ko'nikma, qadriyat va refleksiv tajribani yagona pedagogik tizimda birlashtirish imkonini beradi. Tadqiqot natijasida muloqot madaniyatining tarkibiy komponentlari va ularni rivojlantirishning istiqbolli didaktik vositalari nazariy jihatdan asoslandi. Xususan, virtual hamkorlik, elektron yozishmalar va Pen Pals loyihasidan foydalanish kommunikativ kompetensiyani shakllantirishga xizmat qilishi mumkin. Kelgusida mazkur yondashuv asosida diagnostik mezonlar, amaliy mashg'ulotlar tizimi va tajriba-sinov dasturini ishlab chiqish muhim ilmiy vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Redecker C. European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu / ed. by Y. Punie. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. – DOI: 10.2760/159770. – URL: <https://doi.org/10.2760/159770>.
2. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment – Companion Volume. – Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2020. – 280 p. – ISBN 978-92-871-8621-8. – URL: <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages/cefr-companion-volume-and-its-language-versions>.
3. Garrison D. R., Anderson T., Archer W. Critical Inquiry in a Text-Based Environment: Computer Conferencing in Higher Education // The Internet and Higher Education. – 1999. – Vol. 2, № 2–3. – P. 87–105. – DOI: 10.1016/S1096-7516(00)00016-6.
4. Vygotsky L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes / ed. by M. Cole, V. John-Steiner, S. Scribner, E. Souberman. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.
5. Byram M. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. – Clevedon: Multilingual Matters, 1997. – 124 p.
6. Ribble M. Digital Citizenship in Schools: Nine Elements All Students Should Know. – 3rd ed. – Eugene, OR: International Society for Technology in Education, 2015.